

การทดลองที่ 11

เรื่อง หลอดเรโซแนนซ์

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. หาคความเร็วของเสียงในอากาศ
2. หาคความยาวคลื่นในหลอดเรโซแนนซ์
3. หา End correction ของหลอดเรโซแนนซ์
4. เพิ่มทักษะในการใช้เครื่องมือ

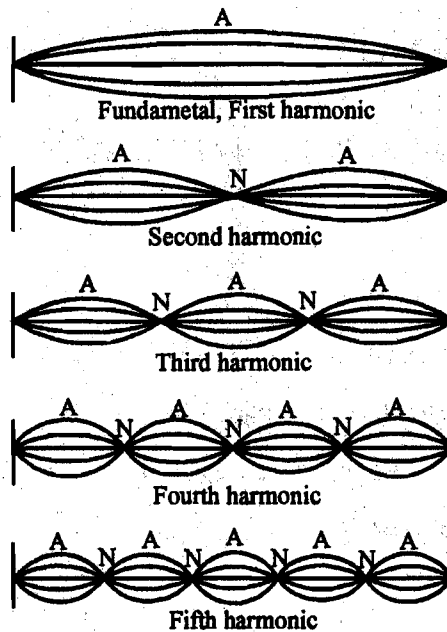
เครื่องใช้ในการทดลอง

1. หลอดเรโซแนนซ์พร้อมทั้งกระป๋องน้ำ
2. ส้อมเสียงความถี่ต่างๆ 5 อัน และข้อนยาง
3. เทอร์มอมิเตอร์

ทฤษฎี

คลื่นนิ่ง (standing wave)

กรณีเชือกตึงระหว่างจุดตรึงสองด้าน จากนั้นสลับให้เชือกสั่นผลคือเกิดคลื่นเคลื่อนไปตามเส้นเชือกและเมื่อถึงตำแหน่งปลายสุดก็จะเคลื่อนย้อนกลับมาในแนวเส้นเชือกเดิมนั่นเอง ดังนั้นคลื่นต่างๆ ที่วิ่งสวนทิศกันจึงมีโอกาสรวมกันตามกฎการรวมกันได้ของคลื่นซึ่งมีทั้งการเสริมและหักล้างกัน ที่ความยาวของเส้นเชือกที่เหมาะสมค่าหนึ่ง จะเกิดการรวมกันของคลื่นดังรูปที่ 11.1 ตำแหน่งที่คลื่นหักล้างกันจนเป็นศูนย์เรียกว่าบัพ (node) และตำแหน่งที่คลื่นรวมตัวกันเป็นค่าสูงสุดเรียกว่าปฏิบัพ (antinode) ภาพที่มองเห็นทั่วไปจะเปรียบเทียบเสมือนคลื่นนิ่ง จึงเรียกคลื่นที่เกิดขึ้นจากการรวมกันของคลื่นทั้งสองขบวนว่า คลื่นนิ่ง และปฏิบัพจะมีระยะห่างจากบัพเป็น $1/4\lambda$ โดย λ เป็นความยาวคลื่น

รูป 11.1 แสดงคลื่นนิ่งในเส้นเชือก

คลื่นนิ่งที่เคลื่อนที่ในทิศทาง $+x$ และ $-x$ จะมีสมการเป็น

$$y_1 = A \sin(kx + \omega t)$$

$$y_2 = A \sin(kx - \omega t)$$

คลื่นรวมคือ

$$y = y_1 + y_2$$

$$y = [2A \cos \omega t] \sin kx \quad (11.1)$$

ในสมการ (11.1) เป็นสมการคลื่นนิ่ง และพจน์ในวงเล็บเป็นค่าแอมพลิจูดของคลื่นแปรตามเวลา ถ้าข้อพิจารณาอยู่ที่ 11.1 โดยสมมติว่าเชือกยาว L และ λ ตามค่า n

$$n=1, \quad L = \lambda/2$$

$$n=2, \quad L = 2(\lambda/2)$$

$$n=3, \quad L = 3(\lambda/2)$$

สรุปได้ว่า $2L = n\lambda$ โดย $n = 1, 2, 3, \dots$ (11.2)

พารามิเตอร์ที่น่าสนใจคือความเร็วของเสียง v ซึ่งมีความสัมพันธ์เป็น

$$v = f\lambda \quad (11.3)$$

โดย f เป็นความถี่ของคลื่นเสียงในตัวกลางที่กำหนด มีค่าเป็น

$$f_n = \frac{v}{\lambda_n} \quad (11.4)$$

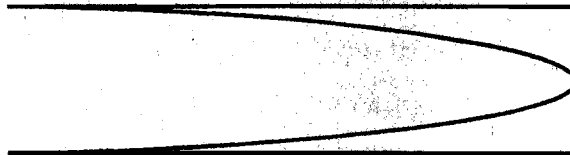
$$f_n = \frac{nv}{2} \quad (11.5)$$

การเรียกชื่อความถี่ มักกำหนดโดยพิจารณาค่า n คือ ถ้า $n = 1$ มักเรียกเป็นความถี่หลัก
มูล หรือความถี่พื้นฐาน(fundamental frequency) หรือเรียกเป็นฮาร์โมนิกที่ 1 (first harmonic)

ถ้า $n = 2$ เรียกเป็น โอเวอร์ โทนที่ 1 (first overtone) หรือฮาร์โมนิกที่ 2 (second harmonic)

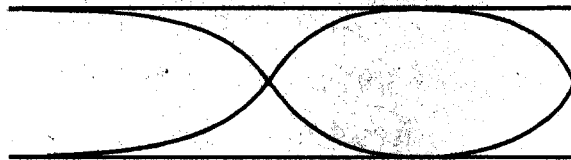
ถ้า $n = 3$ เรียกเป็น โอเวอร์ โทนที่ 2 (second overtone) หรือฮาร์โมนิกที่ 3 (third harmonic)

คลื่นนิ่งในท่อปลายปิดข้างเดียว ปลายที่ปิดจะเป็นบัพ ส่วนปลายด้านเปิดจะเป็นปฏิบัพ
ของคลื่น ดังแสดงในรูปที่ 11.2

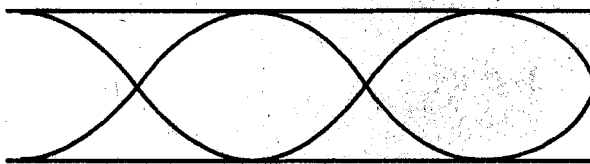
$$\lambda_1 = 4L$$

$$f_1 = \frac{v}{\lambda_1} = \frac{v}{4L}$$

$$\lambda_2 = \frac{4}{3}L$$

$$f_2 = \frac{3v}{4L} = 3f_1$$

$$\lambda_3 = \frac{4}{5}L$$

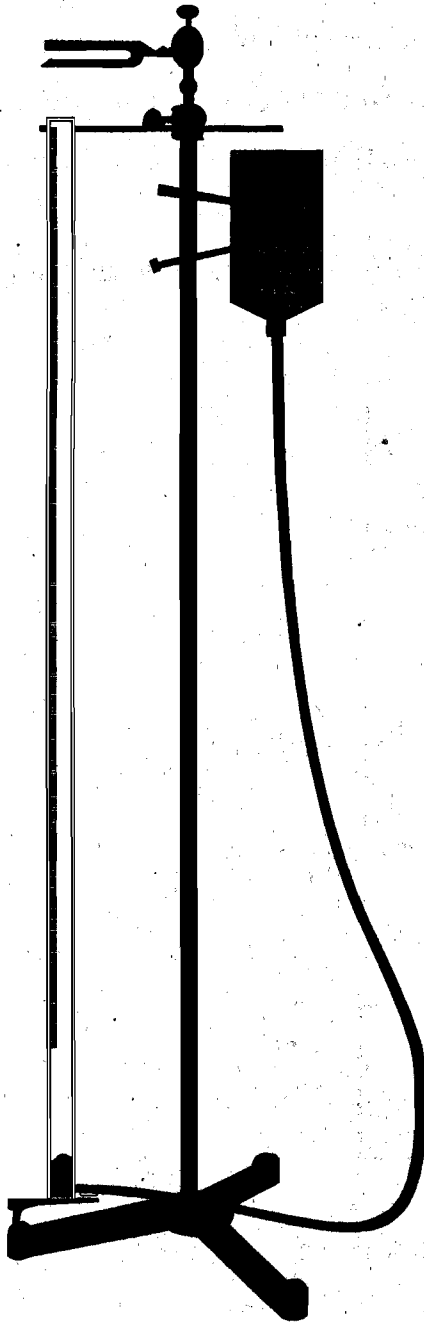
$$f_3 = \frac{5v}{4L} = 5f_1$$

รูปที่ 11.2 คลื่นนิ่งในท่อปลายปิดข้างเดียว

ในการทำงานเดียวกับคลื่นในเส้นเชือก ในแต่ละกรณีให้ท่อมีความยาวเป็น L และจากรูป 11.2 เขียนเป็นความสัมพันธ์ โดยเรียงลำดับจากความถี่พื้นฐานคือ f_1 ซึ่งสุดท้ายเขียนเป็นความสัมพันธ์ในรูปทั่วไปคือ

$$f_n = \frac{nv}{4L} ; n = 1, 2, 3, \dots \quad (11.6)$$

สังเกตว่า n มีค่าเป็นเลขคี่เท่านั้น

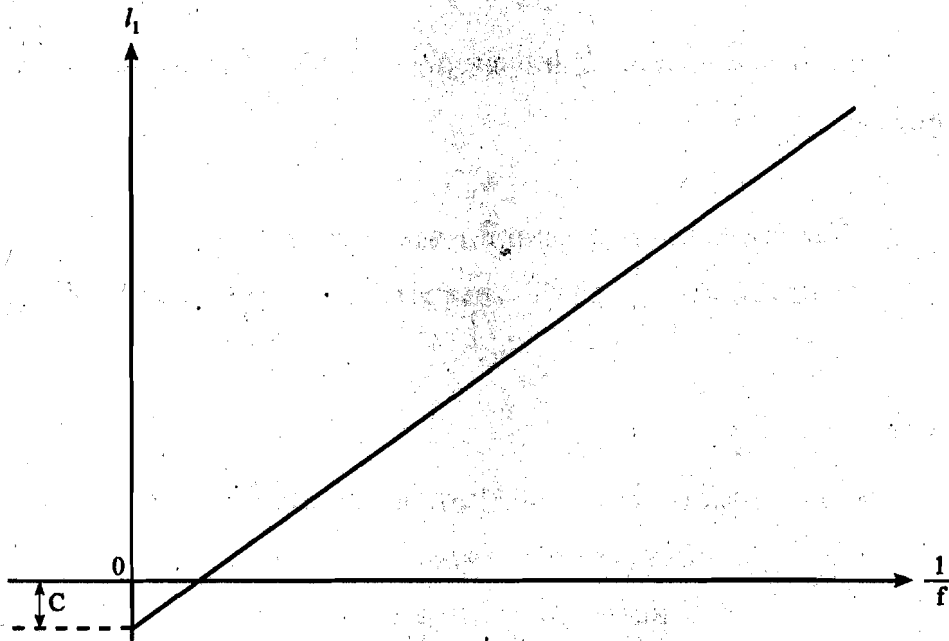

ในห้องปฏิบัติการ ชุดการทดลองแสดงในรูปที่ 11.3 ซึ่งกระป๋องน้ำด้านขวาสามารถเลื่อน ขึ้นลงได้ ผลคือระดับน้ำในหลอดในด้านซ้ายจะแปรค่าตามการเลื่อนกระป๋องดังกล่าวเมื่อเคาะส้อมเสียงซึ่งจัดให้มีสันตำแหน่งไว้เหนือปากหลอดแก้ว การสั่นของส้อมเสียงจะทำให้อากาศโดยรอบนั้นสั่นไปด้วย ถ้าความถี่ของส้อมเสียงเท่ากับความถี่ของลึ่อากาศภายในหลอดแก้วนั้นมีการสั่นเท่ากับการสั่นของส้อมเสียง เราพูดได้ว่าลึ่อากาศภายในหลอดแก้วนั้นเกิดกำทอน (resonance) ซึ่งเกิดเพื่อลึ่อากาศมีความยาวเฉพาะค่าหนึ่งเท่านั้นถ้าความยาวแปรค่า (โดยการเลื่อนกระป๋องน้ำขึ้นไปจากตำแหน่งดังกล่าว) เสียงที่เกิดขึ้นจะแผ่วลงไปเรื่อยๆ ถ้าให้ L_1 เป็นความยาวของท้ออากาศ เมื่อเกิดกำทอนครั้งแรก จึงเขียนความสัมพันธ์เป็น

$$L_1 = \frac{\lambda}{4}$$

รูปที่ 11.3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการทดลอง

แต่จากการพล็อตกราฟโดยใช้ข้อมูลจากการทดลองจะได้กราฟเส้นตรงไม่ผ่านจุดกำเนิด
 ดังแสดงในรูปที่ 11.4 ซึ่งที่ค่า $\frac{1}{f}$ เป็นค่าน้อยๆ จนถึงว่าเป็นศูนย์นั้น L_1 ไม่เป็นศูนย์แต่เป็นค่าติด
 ลบสมมติให้เป็น c

รูป 11.4

สรุปได้ว่า ตำแหน่งที่เกิดขึ้นครั้งแรกต้องมีค่าน้อยกว่า L_1 นั่นเอง ดังนั้นต้องเขียน
 ความสัมพันธ์เป็น

$$L_1 + c = \lambda/4 \quad (11.7)$$

กล่าวได้ว่า c เป็นค่าของระยะที่คลาดเคลื่อนจากปากหลอดแก้ว (end correction) ของตำแหน่งที่
 เกิดก้ำทอนของคลื่นนั่นเอง

ถ้าเพิ่มความยาวของลำอากาศในหลอดแก้ว (โดยเลื่อนระดับน้ำลง) จะเกิดเรโซแนนซ์ครั้ง
 ที่สองให้ตำแหน่งดังกล่าวมีค่าเป็น L_2 ดังนั้น

$$L_2 + c = 3/4\lambda \quad (11.8)$$

$$L_2 - L_1 = \lambda/2$$

$$\text{ดังนั้น} \quad \lambda = 2(L_2 - L_1) = 2d \quad (11.9)$$

ถ้า $f =$ ความถี่ของส้อมเสียงซึ่งเท่ากับความถี่ของคลื่นภายในหลอดแก้วขณะเกิดเรโซแนนซ์
 $v =$ ความเร็วของคลื่นเสียงในอากาศ

จาก $v = f\lambda$
 ดังนั้น $v = 2fd$ (11.10)

ความเร็วของคลื่นเสียงในอากาศที่อุณหภูมิห้อง หาได้จากความสัมพันธ์โดยประมาณกับ อุณหภูมิห้องตามสมการ

$$v_t = v_0 + 0.6t$$

โดย v_t เป็นความเร็วของเสียง ณ อุณหภูมิ t องศาเซลเซียส

v_0 เป็นความเร็วเสียง ณ อุณหภูมิ 0 องศาเซลเซียส = 331.50 เมตร/วินาที

วิธีทดลอง

1. บันทึกค่าของ - ความถี่ของส้อมเสียงที่ใช้ในการทดลองแต่ละค่า
  - อุณหภูมิห้องขณะทำการทดลอง
  - วัดเส้นผ่าศูนย์กลางภายในหลอดแก้ว
2. ปฏิบัติ
  - เติมน้ำลงในกระป๋องให้ระดับน้ำขึ้นถึงปากหลอดแก้ว
  - เคาะส้อมเสียงอันที่มีความถี่สูงสุดก่อนด้วยพียงข้างให้สั้นแล้วนำไปไว้เหนือปากหลอดแก้วห่างประมาณ 3 - 5 เซนติเมตร
  - ขณะเดียวกันค่อยๆ เลื่อนกระป๋องลงจนเกิดเสียงดังที่สุด (resonance) วัดค่าดังกล่าวเป็น L_1 (จากระยะปากหลอดปลายเปิดถึงระดับน้ำ)
  - ขณะเดียวกันค่อยๆ เลื่อนกระป๋องลงจนเกิดเรโซแนนซ์ครั้งที่สอง วัดระยะ L_2
  - หาค่าทั้งสองดังกล่าวกับทุกๆ ส้อมเสียง
3. คำนวณ
  - พล็อตกราฟระหว่าง L_1 กับ $1/f$
  - slope ของกราฟ = $v/4$
  - ที่กราฟ $1/f = 0$, $L_1 = -c$ เรียกเป็นค่าแก้ของหลอดแก้ว (end correction)
  - หาค่า $-c$
  - หาค่าความคลาดเคลื่อนของการทดลองแต่ละครั้ง

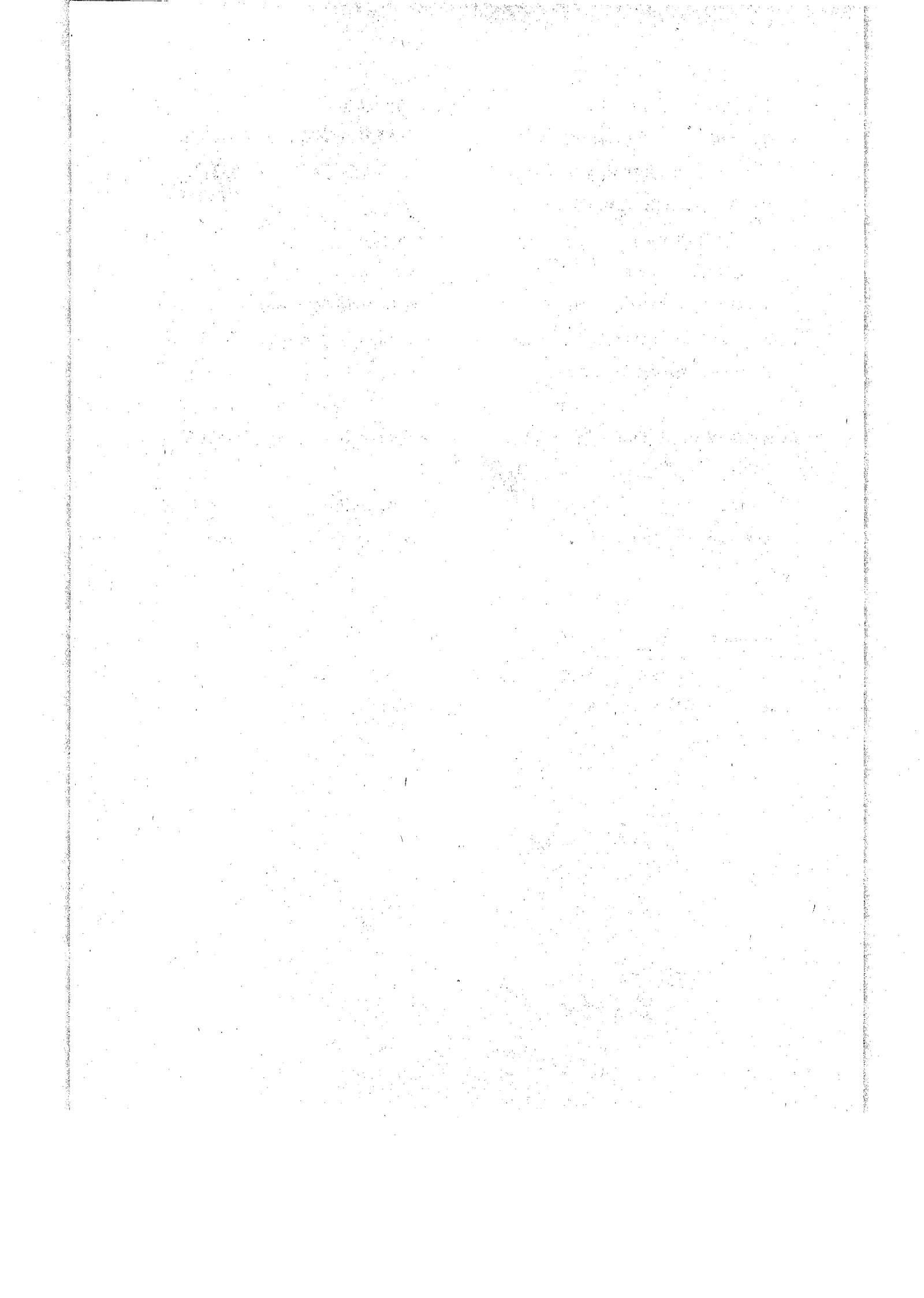
- เปรียบเทียบค่า v ที่ได้จากการทดลองกับค่าจาก $v_t = v_0 + 0.6t$
- เปรียบเทียบค่า v ที่ได้จากกราฟของการทดลองกับค่าจาก $v_t = v_0 + 0.6t$
- อธิบายสาเหตุของความแตกต่างของค่า v ดังกล่าว

แบบทดสอบการทดลองที่ 11

1. หลอดเรโซแนนซ์ยาว 20 เซนติเมตร ให้เสียงที่มีความถี่ต่างๆ กันออกมาหลายค่า อยากทราบว่าคนปกติจะได้ยินเสียงจากเรโซแนนซ์นี้ในช่วงความถี่ใด ถ้าระดับความเข้มของเสียงที่แต่ละความถี่สูงพอที่หูของพวกเราจะได้ยินและช่วงความถี่ของเสียงที่หูคนปกติจะได้ยินคือ 20 – 20,000 Hz (กำหนดให้ความเร็วเสียงในอากาศ = 360 เมตรต่อวินาที)
  1. 450 – 19350 Hz
  2. 450 – 19800 Hz
  3. 900 – 18900 Hz
  4. 900 – 20000 Hz
2. จากการทดลองการสั่นพ้องของเสียง ถ้าแหล่งกำเนิดเสียงมีความถี่ 4000 เฮิรตซ์ และทำการทดลองในห้องที่มีอุณหภูมิ 20°C ตำแหน่งของลูกสูบที่ทำให้เกิดเรโซแนนซ์ต่อเนื่องกันจะห่างกันเท่าไร
  1. 2.3 ซม.
  2. 3.3 ซม.
  3. 4.3 ซม.
  4. 5.3 ซม.
3. ถ้าขณะที่ทำการทดลองอากาศมีอุณหภูมิ 15°C ส้อมเสียง 5 อัน หนึ่งมีความถี่ 680 Hz จะต้องใช้ท่อปลายปิดสั้นที่สุดเท่าไรจึงจะทำให้เกิดการสั่นพ้องเป็นฮาร์มอนิกที่ 3
  1. 20.5 ซม.
  2. 30.7 ซม.
  3. 32.3 ซม.
  4. 37.5 ซม.
4. ในการทดลองหลอดเรโซแนนซ์โดยใช้ส้อมเสียงความถี่ 1000 Hz ปรากฏว่าเกิดเรโซแนนซ์ครั้งแรกและครั้งที่สองเมื่อระดับน้ำปลายปิดอยู่ห่างจากปลายหลอด 8.1 ซม. และ 25.3 ซม. ความยาวคลื่นจะเป็นเท่าใด
  1. 34.4 ซม.
  2. 32.4 ซม.
  3. 33.4 ซม.
  4. 36.4 ซม.
5. เมื่อเกิดเรโซแนนซ์ในหลอดแก้วหลอดหนึ่ง ถ้าเป็นอุณหภูมิ 18°C ระยะระหว่างจุดบัพที่ติดกันเท่ากับ 60 ซม. ถ้าอุณหภูมิลดลงจนเหลือ 10°C ระยะระหว่างจุดบัพที่ติดกันจะเหลือกี่เซนติเมตร โดยที่ความถี่มีค่าคงเดิม
  1. 32.7 ซม.
  2. 34.5 ซม.
  3. 59.2 ซม.
  4. 60 ซม. เท่าเดิม
6. ถ้าอัตราเร็วของเสียงในอากาศเท่ากับ 340 เมตรต่อวินาที ส้อมเสียงจะต้องสั้นด้วยความถี่เท่าใดจึงจะทำให้เกิดเรโซแนนซ์ได้เมื่อจ่อกลักระบอกดวงยาว 20 เซนติเมตร
  1. 325 Hz
  2. 425 Hz
  3. 525 Hz
  4. 625 Hz
7. ให้เลือกหลอดเรโซแนนซ์ที่สั้นที่สุด เพื่อใช้กับคลื่นที่มีความถี่ 700 Hz แล้วเกิดการสั่นพ้องได้ 3 ครั้ง ถ้ากำหนดให้ความเร็วเสียงเท่ากับ 350 เมตรต่อวินาที
  1. หลอดยาว 50 ซม.
  2. หลอดยาว 21 ซม.

บันทึกผลการทดลอง เรื่อง หลอดเรโซแนนซ์

ผู้รายงาน ชื่อ..... เลขรหัส.....

ผู้ร่วมรายงาน 1. ชื่อ..... เลขรหัส.....

2. ชื่อ..... เลขรหัส.....

3. ชื่อ..... เลขรหัส.....

4. ชื่อ..... เลขรหัส.....

ทำการทดลองวันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. .... Section ..... กลุ่ม.....

อาจารย์ผู้ควบคุมปฏิบัติการ _____

ตารางบันทึกผลการทดลอง

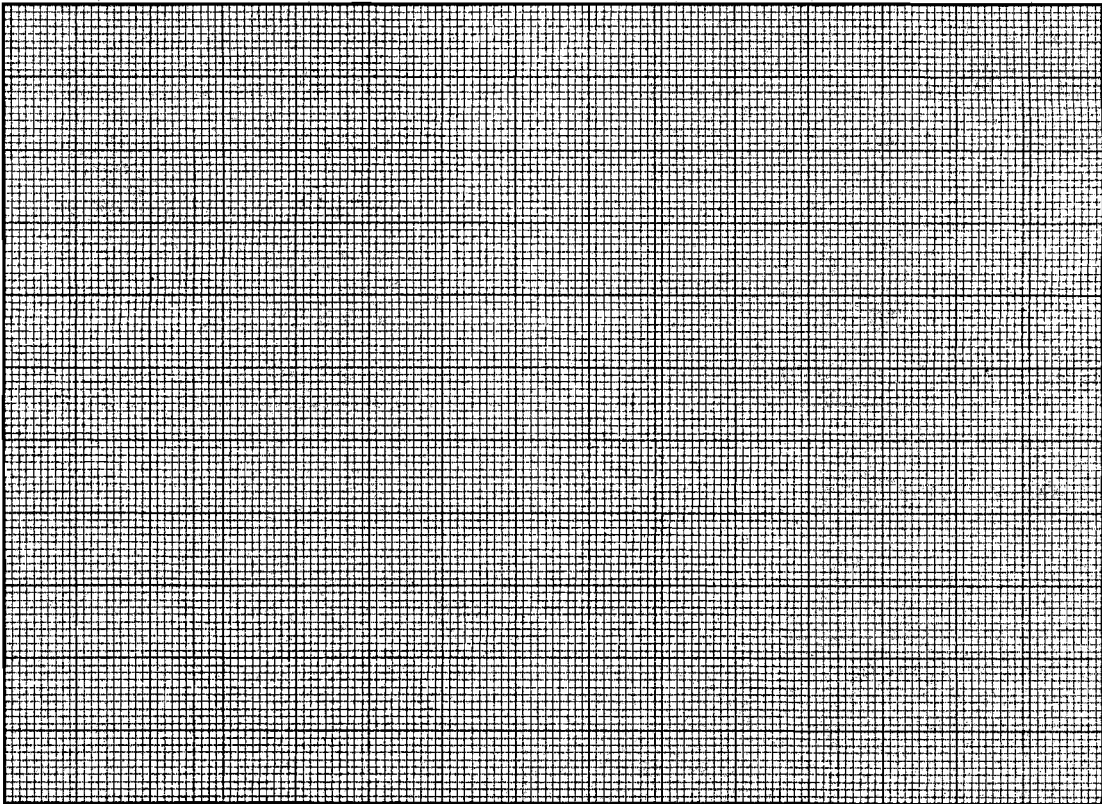
ความถี่เสียง (Hz)	L ₁ (cm)	L ₂ (cm)	L ₂ - L ₁ (m)	v = fλ (m/s)
ค่าเฉลี่ย				

.....

อาจารย์ผู้ควบคุมปฏิบัติการ

การคำนวณ

.....
 .....
 .....

จากกราฟ

ความชัน = ... ความเร็วเสียง = ...

C = ...

สรุปและวิจารณ์

.....
.....
.....
.....
.....